

Türkiye’de Koalisyon Hükümetleri Bağlamında I. Milliyetçi Cephe Dönemi

The First Nationalist Front Period in the Context of Coalition Governments in Turkey

ÖZET

Türkiye’de siyasal yaşamın çalkantılı olduğu 1970’li yıllar, zorlu bir dönemi beraberinde getirmiştir. 1974 yılında yaşanan hükümet krizi Cumhuriyet Halk Partisi ve Milli Selamet Partisi koalisyonunun bozulmasıyla başlamıştır. Bülent Ecevit ile başlayan sol hareketleri tepkiye yol açmıştır. Bu tepkinin siyasal yansıması Milliyetçi Cephe Hükümetlerinde görülmüştür. I. Milliyetçi Cephe Hükümeti kuruluş amacı bakımından sol ideolojiye yönelimli olan Cumhuriyet Halk Partisi’nin iktidara gelmesini engellemek ve komünizmin yayılmasını durdurmak amacıyla sağ ideolojiye yönelimli partiler tarafından kurulmuştur. Adalet Partisi (AP) başkanı Süleyman Demirel’in liderliğinde ve Milli Selamet Partisi (MSP), Milliyetçi Hareket Partisi (MHP), Cumhuriyetçi Güven Partisi (CGP) ortaklığıyla oluşturulmuştur. Bu hükümet sol yükselişe karşı çıkmış ve komünizmle mücadeleyi etkin kılmıştır. Ancak hükümetin politikaları zamanla toplumsal kutuplaştırmayı arttırmıştır. Ülke de sağ-sol çatışmalarının yaşanmasına zemin hazırlamıştır. Bu hükümetlerin kurulması ile cepheleşme olgusunun önemli örneği ortaya çıkmıştır. Türkiye’nin siyasi atmosferi daha da sertleşerek toplumsal sorunları da beraberinde getirmiştir. Hükümetin temel amacı komünizm mücadelesi gerçekleştirmektir ancak öğrenci protestoları ve grev gibi toplumda yaşanan olaylar hükümeti kısa sürede sıkıntıya sokmuştur. Yaşanan dış politika sorunları da hükümetin istikrarlı olmasını engellemiştir. Zamanla istikrarını kaybeden I. Milliyetçi Cephe Hükümeti 5 Haziran 1977 seçimlerinde yerini Bülent Ecevit’in kurduğu azınlık hükümetine bırakmıştır.

Anahtar Kelimeler: Milliyetçi Cephe Hükümeti, Bülent Ecevit, Süleyman Demirel, Komünizm

ABSTRACT

The 1970s, when political life in Turkey was turbulent, brought about a difficult period. The government crisis in 1974 began with the collapse of the coalition of the Republican People's Party and the National Salvation Party. The left-wing movements that began with Bülent Ecevit led to a reaction. The political reflection of this reaction was seen in the Nationalist Front Governments. The 1st Nationalist Front Government was established by parties that were oriented towards the right-wing ideology in order to prevent the Republican People's Party, which was oriented towards the left-wing ideology, from coming to power and to stop the spread of communism. It was formed under the leadership of Justice Party (AP) Chairman Süleyman Demirel and in partnership with the National Salvation Party (MSP), Nationalist Movement Party (MHP), and Republican Trust Party (CGP). This government opposed the rise of the left and made the fight against communism effective. However, the government's policies increased social polarization over time. The country also paved the way for right-left conflicts. An important example of the phenomenon of confrontation emerged with the establishment of these governments. Turkey's political atmosphere became even harsher, bringing with it social problems. The government's main purpose was to carry out the communist struggle, but social events such as student protests and strikes quickly put the government in trouble. Foreign policy problems also prevented the government from being stable. The 1st Nationalist Front Government, which lost its stability over time, was replaced by the minority government established by Bülent Ecevit in the elections of June 5, 1977.

Keywords: Nationalist Front Government, Bulent Ecevit, Suleyman Demirel, Communism

GİRİŞ

Koalisyon, iç politikada siyasi partilerin ortak hükümet oluşturmak amacıyla ittifaka yönelmesiyle oluşan idare biçimidir. Bu tür oluşum siyasi partilerin tek başına hükümet kurmak için yeterli çoğunluğu sağlayamaması durumunda görmekteyiz. Zaman zaman siyasi istikrarı sağlayabilmek amacıyla da kurulmuştur. (Cura, 1994: 37). Siyasal sistemde partilerin çok sayıda olması oy dağılımını doğrudan etkiler. Bu sebeple partiler tek başına oy alamamaları nedeniyle ittifak yapmaya yöneldikleri dikkat çekmektedir. Ayrıca partiler, iktidara gelme isteği ile ideolojik uyumsuzluklara rağmen koalisyon hükümeti kurulabilmektedir. Bu da koalisyon içerisindeki partilerin siyasi gücünü artırmak ve daha fazla oy alabilmek için bakanlıkların fazlasını elde etmeyi çabalamasına etken olabiliyor. (Er, 2023: 25). Koalisyon hükümetleri parti sisteminin bozulduğu kriz dönemlerinde kurulur. Hükümetin sorumluluğu paylaşması durumunda veya anayasa değişikliği olduğu zamanlarda da bu tür koalisyonların oluşumu

Gamze Usanmaz ¹

How to Cite This Article

Usanmaz, G. (2025). “Türkiye’de Koalisyon Hükümetleri Bağlamında I. Milliyetçi Cephe Dönemi” International Social Sciences Studies Journal, (e-ISSN:2587-1587) Vol:11, Issue:7; pp:1194-1200. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.16420296>

Arrival: 04 May 2025

Published: 26 July 2025

Social Sciences Studies Journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

¹ Yüksek Lisans Öğrencisi, Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih, Gaziantep, Türkiye. ORCID: 0009-0004-3627-4174

mevcuttur. (Yalansız, 2002: 1-2). Bu durumda Türkiye de ortaya çıkan koalisyon hükümetlerinin zorunluluk sonucu oluştuğunu söyleyebiliriz. Türkiye’de kurulan koalisyon hükümetleri genellikle kısa sürmüştür. Bunun sebebi ideolojik kutuplaşmanın derin hale gelmesiydi. Milliyetçi Cephe hükümeti bu nedenle sınırları zorlayan diğer koalisyon hükümetlerine göre daha uzun soluklu bir yapıya sahiptir.

Türkiye Cumhuriyeti siyasal tarihinde koalisyon hükümetleri, özellikle bunalımlı dönemlerde ortaya çıkan yönetim biçimlerinden biri olmuştur. 1960 sonrası sancılı demokrasi süreci, tek parti iktidarlarını da zayıflatmıştır. Bu süreçte ideolojik kutuplaşmaların artması, çok partili yapıyı zorunlu olarak koalisyonlara yönlendirmiştir. (Gökçen, 2020:247). 1970’li yıllarda artan toplumsal çatışmalar, dış politika sorunları, askeri yönetim altında kurulan hükümetler arasında I. Milliyetçi Cephe Hükümeti hem süre açısından hem de etkileri bakımından öne çıkmıştır. I. Milliyetçi Cephe Hükümeti Adalet Partisi (AP), Milliyetçi Hareket Partisi (MHP), Milli Selamet Partisi (MSP) ve Cumhuriyetçi Güven Partisi (CGP) tarafından ortak kurulmuştur. (Tiryaki, 2007:1). İç politikada komünizm mücadelesi ile kurulan hükümet dış politikada belli başlı sorunlarla mücadele etmiştir. 1974 yılı Kıbrıs Barış Harekâtı sonrası gelişmeler, ABD silah ambargosu ve Türk-Yunan ilişkilerindeki gerginlik, hükümetin öncelikli gündemini oluşturmuştur. Bu çalışmanın amacı I. Milliyetçi Cephe Hükümeti’nin böyle bir düzen içerisinde kurulma sürecini ve dış politika açısından karşılaşılan sorunları inceleyerek Türkiye’nin koalisyon deneyimini değerlendirmek üzere hazırlanmıştır.

TARİHSEL GELİŞME

Türkiye, 1960 yılında yaşanan askeri yönetimi rafa kaldırarak CHP-AP koalisyon ortaklığı oluşturmuştu. Bu Türkiye’nin karşılaştığı ilk koalisyon örneğiydi. 1965 yılında Süleyman Demirel’in tek başına iktidar olması ile koalisyon süreci sona erdi. Bundan sonra 1970’li yıllar da ekonomik şartlar, işçi eylemleri, öğrenci protestoları ve siyasi partilerde yaşanan bölünmeler sancılı süreci başlatmıştır. Bu koşullar beraberinde henüz askeri vesayetin etkisini üzerinden atamayan Türkiye’de ordu içerisinde hareketlenmelere neden olmuştur. (Gezen, 2020: 51). 27 Mayıs darbesi üzerinden 11 yıl geçmişti. Bu aradan sonra yeniden ordunun siyasete müdahalesi gerçekleşmiştir. Bu sefer iktidara doğrudan müdahale edilmemiş hükümetin istifa etmesi için çalışmalar yapılmıştır. Bunun sebebi demokrasinin kısmi olarak işlenmesiydi. (Köse, 2010: 14). Nitekim 12 Mart 1971 muhtırası ile Demirel’in başbakanlık görevi son bulmuştur. 1971 sonrası kurulan partilerüstü hükümetler de başarılı olamamıştır. Ülke giderek siyasi kutuplaşma ortamına sürüklenmiştir. (Coşkun, 2017:272).

12 Mart 1971 askeri müdahalesi, Türkiye’de siyasal açıdan farklı dönüşümleri ortaya koymuştur. Zira koalisyon hükümetlerinin yeniden yaygın bir yönetim biçimi haline gelmesine zemin hazırlamıştır. (Arcayürek, 1985: 16). Bunun sebebi 1973 seçimlerinde hiçbir siyasi partinin tek başına iktidar çoğunluğu elde edememesiydi. (Fidan, 2023:7). 1973 seçimlerinde AP’nin oy oranında düşüşler yaşanmıştır. Bu durum parti içerisindeki anlaşmazlıklar ve partinin muhtıradan sonra yıpranmasından kaynaklı olmuştur. Diğer taraftan CHP’nin oy oranında artış söz konusudur. 1973 genel seçimlerinde CHP birinci parti konumuna gelmiştir. Ancak bu durum tek başına iktidar olabilmeyi yine sağlayamamıştı. (Dursun, 2018: 428). Böylece Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk, hükümeti kurma görevini en fazla oy alması sebebiyle Cumhuriyet Halk Partisi başkanı Bülent Ecevit’e vermiştir. Yapılan uzun müzakereler sonucunda CHP-MSP koalisyon hükümeti 1974’te göreve başlamıştır. (Fidan, 2023:7). CHP-MSP koalisyonunun kısa süreli olması siyasi dengelerdeki değişim yeni bir hükümet kurulmasının önünü açmıştır. Nitekim on aylık bir süreçte gündemde en önemli siyasi olay Kıbrıs Barış Harekâtının yapılmasıydı. (Dursun, 2018: 428) Fakat uzun süre yönetimde kalamayan hükümet, Başbakan Bülent Ecevit’in istifa etmesi ile sona ermiştir. Bu süreç sonrası yaşanan hükümet krizi hızla etkisini göstermiştir. (Fidan, 2023: 8). Söz gelimi yönetim bunalımını ortadan kaldırmak için Cumhurbaşkanı tarafından hükümet kurma görevi Sadı İrmak’a verilmiştir. Ancak bu hükümet güvenoyu almamasına rağmen kurulmuştur. (Uçar, 2014 :119).

Yaşanan hükümet krizleri ve siyasi istikrarsızlık, toplumsal güvenin zedelenmesine yol açmıştır. Böyle ortamda sol hareketin güçlenmesi, devlet kurumları içerisinde ve muhafazakâr çevrelere kaygı uyandırmıştır. 12 Mart 1971 sonrası oluşan komünizm devlet için ciddi bir tehdit unsuru olmuştur. Bu tehdide karşı alınan önlem, sağ partilerin tek başına iktidara gelememesi, halkın desteğini alıp ortak hareket etmenin önünü açmıştır. Adalet Partisi (AP), Milli Selamet Partisi (MSP), Milliyetçi Hareket Partisi (MHP) ve Cumhuriyetçi Güven Partisi (CGP) aynı amaç ile ortak karar almıştır. Bu birlikteliği sağlamak adına Celal Bayar ve Saadettin Bilgiç gibi siyasi kişiler önemli rol oynamışlardır. Milliyetçi Cephe, devletin ve milletin komünizm tehdidine karşı durmak ve temelde ideolojik birlikteliğe dayalı bir hükümet modeli olarak ortaya çıkmıştır. (İlman, 2014: 1).

Milliyetçi cephe hükümetini ele almamızın sebebi dönemin zorlu şartlarında kurulan hükümetin uzun ömürlü olmasıdır. Bu dönemde hem iç hem dış politikada yaşanan birçok problem Türkiye’nin istikrarsızlıktan olumsuz etkilenmesine sebep olmuştur. Bu durum siyasete yansırken dış politikada da karar alma süreçlerinin yavaşlamasına yol açmıştır.

I. MİLLİYETÇİ CEPHE HÜKÜMETİ'NİN KURULMASI

Türkiye’de 1960’lı yıllarda oluşan siyasal muhalefet, 1970 yılına gelindiğinde ciddi bir şiddet artışıyla kendini göstermiştir. (Genç Yılmaz, 2015:222). Hükümet bunalımının belirgin olduğu bu süreçte Turhan Feyzioğlu “Milliyetçi Cephe” ifadesini ilk kez ortaya atmıştır. (Kaya Y. & Şahin H. 2018:526).

5 Şubat 1975 tarihinde ABD’nin uygulamış olduğu silah ambargosu ve Kıbrıs’ta yaşanan gerginlik, siyasi çevreleri dış politikada daha aktif hareket edecek ve kararlı adımlar atacak bir hükümetin kurulması gerektiği fikrini ortaya koymuştur. 7 Şubat tarihinde Celal Bayar ilk temaslarda bulunarak AP ve DkP temsilcileriyle görüşmüştür. Seçimle başa gelecek bir hükümetin güvenoyu verilmesini önermiştir. Bu görüşe DkP’den Saadettin Bilgiç ve on iki kişi destek vermiştir. Ancak DkP Genel başkanı Ferruh Bozbeyli karşı çıkmıştır. Dönemin Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk ise Milliyetçi Cephe yerine CHP ve AP’nin içinde olduğu geniş tabanlı bir hükümetin uygun olacağını savunmuştur. Ancak MC partileri anlaşma sağlayarak 24 Şubat tarihinde seçime birlikte katılma kararı almıştır. (Ilıman&Dönmez, 2015:71).

Milliyetçi Cephe’nin kurulması için çalışmalar Celal Bayar ve Süleyman Demirel görüşmesini gündeme getirmiştir. Demirel MC oluşumuna karşı bir tavır takınırken diğer yandan iktidarı kaybetmeme olgusuyla Celal Bayar ile arasını açmamaya özen göstermiştir. 23 Mayıs 1974 günü gerçekleşen görüşme Bayar’ın istediği yönde olmamıştır. Bayar MC Hükümeti’nin liderliğini istiyordu. Ancak Demirel’in bunu desteklemesi gerekliydi. Demirel ise Bayar’ın hükümetin başında fiili lider olmasını değil manevi liderliği doğru buluyordu. Görüşme sonuçsuz kalmıştır fakat bir süre sonra Bayar, Demirel’e yolladığı mesaj da MC’nin kuruluşunu gerçekleştirip, kenara çekilmeyi tercih etmiştir. Bayar, Milliyetçi Cephe’nin kendi liderini kendisi seçmesini öne sürmüştür. Bu sonuç üzerine Bayar’ın desteğine gerek kalmadan Demirel hazırlıklara başlamıştır. (Yalansız: 2002:205).

Süleyman Demirel, Türk siyasetinin sağ kadında etkili bir figür olmuştur. Güçlü bir iktidar arzusu taşıyan Demirel’in, bu yönü karizmatik bir lider haline getirmiştir. (Samadova 2019:53-54).

Hükümetin kurulmasında öncü olan AP lideri Süleyman Demirel CHP dışındaki partileri 6 Aralık’ta sağ koalisyon kurulması için davette bulunmuştur. DP, MHP, CGP ve MSP partilerine teklif gönderilmiştir. DP lideri bu teklife sıcak bakmamıştır. 14 Aralık’ta diğer partiler ile görüşme sağlayan Demirel, bu görüşme sonrası ortak koalisyonu kurmuştur. (Yalansız, 2002:216). Süleyman Demirel başbakanlık görevini üstlenirken Necmettin Erbakan, Turhan Feyzioğlu ve Alparslan Türkeş başbakan yardımcılığı görevini almıştır. 6 Nisan 1975 tarihinde hükümet programı meclise sunulmuştur. (Karataş, 2012:369). 12 Nisan 1975 tarihinde hükümet resmen kurulmuştur. (Dursun, 2018:430).

Hükümetin Yapısı ve Bakanlar Kurulu

Demirel Hükümet programını Türkiye Büyük Millet Meclisi’ne sunarken hükümetin altı aylık bir buhrandan sonra kurulduğunu belirtirken bilhassa CHP-MSP koalisyonunun bozulması ile oluşan bu sıkıntılı ortamda hükümet boşluğu tehlikesinden söz etmiştir. Irmak hükümetinin kurulmasına atıf yaparak, parlamentodan güvenoyu alabilecek demokratik bir hükümet kurulması gerekliliğine vurgu yapmıştır. Nitekim Demirel, kurmuş olduğu I. Milliyetçi Cephe Hükümetinin partilerin ve bağımsız parlamenterlerin desteği ile kurulduğunu ve demokratik sisteme dayalı olduğunu ifade etmiştir. Demirel, milletin istikrar özlemi içerisinde olduğunu bu dönemde hükümetin bu istikrarsızlığı ortadan kaldıracığına inanmıştır. Yasama faaliyetleri ve ülkenin bütçe sıkıntılarının bilincinde olup buna göre yöneteceğini dile getirmiştir. Hükümetin, demokratik rejim ve millet egemenliği ilkesinin gerekliliğine uygun biçimde kurulduğuna vurgu yaparak tüm milletin hükümeti olduğunu belirtmiştir. Demirel burada ayrımcı olmayıp birleştirici bir ideoloji ile hareket edeceğini yansıtmıştır. Aynı zamanda muhalefet kesimine ılımlı yaklaşarak gelecek olan eleştirilere açık olduğunu ve bu eleştirileri değerlendireceğini ifade etmiştir. (TBMM, 1975, s. 383). Nitekim Demirel, istikrarsızlığı ortadan kaldırmak farklı kesimlerin desteğini alarak çok yönlü hükümet kurmayı tercih etmiştir.

Hükümetin yapısı incelendiğinde ilk kez üç başbakan yardımcısı görev almıştır. Adalet Partisi milletvekili çoğunluğuna sahip olduğundan 16 bakanlık almıştır. Özellikle İçişleri Bakanlığı konusunda MSP ile anlaşmazlık yaşanmıştır. Çünkü laiklik temelini zedeleyeceği endişesi yayılmıştır. MHP’nin sadece üç milletvekili olmasına rağmen Milliyetçi Cephe hükümetinden iki bakanlık alması Demirel’in hükümeti kurmak için ödün verdiği göstergesi olmuştur. (Dursun, 2018: 430). MC hükümetinin güvenoyu alması önemli bir olguydu. Bu yüzden her bir milletvekili önem taşımaktaydı. (Kuş, 2018: 78). Milliyetçi Cephe Hükümetinde “AP’den 16, MSP’den 8, CGP’den 4, MHP’den 2 bakan yer almıştır”. (Kaya Y. & Şahin H. 2018:527).

Bakanlar Kurulu Listesi şu şekildedir; Başbakan; Süleyman Demirel (Adalet Partisi), Hükümette Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcılığı görevi alan kişiler; Necmettin Erbakan (Milli Selamet Partisi), Turhan Feyzioğlu (Cumhuriyetçi Güven Partisi) ve Alparslan Türkeş (Milliyetçi Hareket Partisi), Devlet Bakanlığını üstlenen diğer

kişiler; Seyfi Öztürk (AP), Hasan Aksay (MSP), Mustafa Kemal Erkovan (MHP), Osman Albayrak (Cumhuriyet Senatosu Kütahya Üyesi), Mehmet Guyasettin Karaca (AP), Adalet Bakanlığını 31.03.1975-11.04.1977 yılları arasında İsmail Müftüoğlu (MSP) yürütmüş, Bu tarihten itibaren 11.04.1977- 21.06.1977 yılları arasında Zeyyat Baykara (C.S Kontenjan Üyesi) devralmıştır. Milli Savunma Bakanı; Ferit Melen (C.S Van Üyesi CGP), İçişleri Bakanı; 31.03.1975-11 04.1977 yılları arası Oğuzhan Asiltürk (MSP), yürütürken 11.04.1977-21.06.1977 yılları arası Ahmet Sabahattin Özbek (C.S Kontenjan Üyesi) yürütmüştür. Dışişleri Bakanı; İhsan Sabri Çağlayangil (C.S Bursa Üyesi AP), Maliye Bakanı; Yılmaz Ergenekon (AP), Milli Eğitim Bakanı; Ali Naili Erdem (AP), Bayındırlık Bakanı; Fehim Adak (MSP), Ticaret Bakanı; Halil Başol (AP), Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı; Kemal Demir (CGP) 31.03.1975-19.04.1977 yılları arasında görev alırken, Vefa Tanır (CGP), 19.04.1997-21.06.1977 yılları arasında görev almıştır. Gümrük ve Tekel Bakanı; Orhan Öztrak (CGP), Gıda-Tarım ve Hayvancılık Bakanı; Korkut Özal (MSP), Ulaştırma Bakanı Nahit Menteşe (AP) 31.03.1975-11.04.1977 yılları arasında görev almış. Bu tarihten itibaren İbrahim Aysoy (Bağımsız) 21.06.1977'ye kadar bakanlık görevinde bulunmuştur. 31.03.1975 yılında Çalışma Bakanlığına atanan Ahmet Tefik Paksu (MSP), görevini 16.11.1976'da Şevket Kazan'a (MSP) devretmiştir. Sanayi ve Teknoloji Bakanı; Abdülkerim Doğru (MSP), Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı; Mehmet Selahattin Kılıç (AP), Turizm ve Tanıtma Bakanı; Lütfi Tokoğlu (C.S. Kocaeli Üyesi AP) 31.03.1977'de göreve başlamış 11.04.1977 yılında görevi son bulmuştur. Yerine Nahit Menteşe atanmıştır. İmar ve İskan Bakanı; Nurettin Ok (AP), Köyİşleri Bakanı; Vefa Poyraz (C.S İstanbul Üyesi AP), Orman Bakanı; Turhan Kapanlı (C.S Ankara Üyesi AP), Gençlik ve Spor Bakanı; Ali Şevki Erek (AP), Kültür Bakanı; Rıfkı Danışman (AP), ve Sosyal Güvenlik Bakanı; Ahmet Mahir Ablum (AP) olmuştur. (Neziroğlu & Yılmaz 2013:4592-4593).

MSP ve MHP, elde ettikleri bakanlıklar sayesinde bürokraside hızlı bir şekilde kadrolaşarak mühim noktaları kontrol altına almayı amaçlamışlardır. Sola karşı bir duruş sergilemek üzere kurulan koalisyon hükümeti, kısa sürede bu görüşe yakın vatandaşlar üzerinde baskı kurmaya başlamış, özellikle güvenlik güçleri içinde etkisini artıran MHP, devlet mekanizması içinde kendi ideolojisini daha güçlü bir şekilde hissettirmiştir. (Cura, 1994:116).

I. MİLLİYETÇİ CEPHE HÜKÜMETİ'NİN İÇ VE DIŞ SORUNLARINA GENEL BAKIŞ

I. Milliyetçi Cephe Hükümeti, iktidarda kaldığı süre boyunca ülke sorunlarına yönelik uygulaması gereken iç ve dış politikaları kesin hatlarıyla belirleyememiştir. Bunun başlıca sebepleri arasında yüksek enflasyon, petrol krizinin etkisiyle yükselen petrol fiyatları, terör ve anarşi olaylarının yoğunluğu yer almaktadır. (Cura, 1994:116). Milliyetçi Cephe artan toplumsal olayları denetleyememiştir. Süreç ülkenin karmaşıklığa sürüklendiği bir dönem olmuştur. Özellikle üniversite olayları giderek artmış ve her gün bir yenisi eklenmiştir. Bu durum ciddi bir kargaşa ortamı yaratmıştır. (Akıncı, 2010:33).

I. Milliyetçi Cephe döneminde İç politikada oluşan iktidar-muhalefet çatışması beraberinde toplum üzerinde belirleyici rol oynayan komünizm ve faşizm gibi ideolojik çatışmayı ortaya çıkarmıştır. Bu durum yalnızca siyasi partiler üzerinde olmamış. Sokaklar, Üniversiteler gibi alanlarda da ortaya çıkmış. İktidar ve muhalefet karşıt görüşlere yönelik tehdit algısı ile hareket etmiştir. (Uçar, 2014 :159). Milliyetçi Cephe hükümetinin ilk 6 aylık serüveninde anarşi, şiddet, öğrenci olayları gibi sorunların meydana gelmesiyle beraber siyasi terör olaylarında ölüm ve yaralanmalar da gündemde olmuştur. MC hükümeti iktidar dönemi boyunca Milli Güvenlik Kurulu (MGK) 25 toplantı yaparak ülkenin iç ve dış sorunlarını, yaşanan olayları ve sıkıyönetim unsurlarını ele almıştır. Nisan 1975 yılındaki bildirisinde üniversitelerde yaşanan olayların sadece eğitimi kapsamadığı devletin temel düzenini hedefleyen bir faaliyet olduğunu vurgulamıştır. (Uçar, 2014 :159).

MC Hükümeti'nin ilgilendiği diğer temel konu TRT (Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu) olmuştur. CHP-MSP Koalisyon döneminde atanan İsmail Cem İpekçi, Erbakan ve çevresinde eleştirilmiştir. TRT'nin sol eğilimli olduğu genel ilkelere aykırı olan yayınlar sunduğu öne sürülmüştür. (Dursun, 2018: 430). Böylece hükümet TRT'nin tarafsızlığına ve Anayasanın 121. maddesine bağlılığını ifade etmiştir. Hükümet bu bağlılığını somut olarak 20 Mayıs 1975'te Meclis onayının alınmasıyla "*Televizyon Yayınlarının Korunmasına Dair Avrupa Anlaşması*" ile göstermiştir. (Karataş, 2012:369).

Milliyetçi Cephe hükümetini oluşturan partiler yaptıkları çalışmaların neticesinde 31 Mart 1975 tarihinde Koalisyon Protokolünde bazı iç sorunlara doğrudan temas etmiştir. Protokolde, enflasyonla mücadele edilmesi ve gübre fiyatlarının düşürüleceği ifade etmiştir. Bu durum Milliyetçi Cephe'nin ekonomik tedbirlere yer verdiğinin göstergesi olmuştur. Ayrıca, komünizme ve her türlü anarşiye karşı önlem alınacağı, eğitimin ideolojik çerçevede ahlak derslerinin öncelikli olarak İlahiyat Fakültesi, Yüksek İslam Enstitüsü ve İmam Hatip Okulları mezunu öğretmenler tarafından verileceği belirtilmiştir. Böylece iç politikadaki sorunlar, protokolde ifade edilerek hükümetin üzerinde çalışması gereken birçok problemin bulunduğu ortaya koymuş oldu. (Dursun, 2018:428). Diğer taraftan hükümet programının temelini oluşturan ekonomik e stratejik hedefleri ele almıştır. Bunlar; Vakıf eserlerinin onarımı ve restorasyonu, teknolojik gelişimin devlet desteğiyle teşvik edilmesi, petrol boru hattı

projeleri ve Irak Tabii Gaz Projesi'nin öncelikli olarak ele alınması gibi konulardan oluşmuştur. Buna ek olarak Türkiye'nin hak iddia ettiği deniz yatağı ve altındaki doğal kaynakların araştırılması, enerji kısıtlamalarının giderilmesi için gerekli tedbirlerin alınması ve büyük sulama projelerinin hızlandırılması hedeflenmiştir. Bu çerçevede, yüksek ekonomik faydalar sağlayacak olan Aşağı Fırat Projesi'nin hızlı bir şekilde faaliyete geçirilmesi öngörülmüştür. Hükümet programında yer alan ekonomik kalkınma faaliyetleri hayata geçirilmeye çalışılmıştır. (Karataş, 2012:370).

1973 genel seçimleri üzerinden iki yıl geçmesine rağmen iç siyasetteki gerilim azalmamıştır. Aksine İktidar ve muhalefet arasındaki çekişmeler daha da derinleşmişti. I. Milliyetçi Cephe'nin kurulması CHP ve DP'den oluşan muhalefetin sert tavır almasına yol açmış ve siyasi mücadele giderek daha keskin bir hal almıştır. Zamanla tartışmalar seviyeli bir rekabetin ötesine geçmiş, çoğu bölgede şiddet olayları yaşanmış ve ideolojik çatışmalar silahlı çatışmalara dönüşmüştür. Ülke genelinde politik gerginlikler sokaklara taşarak kanlı olaylara neden olmuştur. Böylece siyasal gerginlik yalnızca parlamenter düzeyde kalmamış. (Uçar, 2014:159). Üniversitelerde artan şiddet ve anarşi olayları artık siyasi kişileri de doğrudan etkilemeye başlamıştı. Toplumsal gerilim giderek artarken bu gerginliğin çarpıcı örneklerinden biri 13 Mayıs 1975'te Başbakan Süleyman Demirel, Bakanlar Kurulu toplantısından çıkarken CHP'li Vural Önsel'in fiziksel saldırısına uğramıştır. Saldırı da aldığı yumruk darbesiyle yere düşen Demirel'in burnu kanamıştır. Olay, Başbakan Yardımcıları Necmettin Erbakan ve Turhan Feyzioğlu, Devlet Bakanı Seyfi Öztürk ve Sanayi Bakanı Abdülkerim Doğru'nun yanı sıra gazetecilerin de bulunduğu ortamda gerçekleşmiştir. Demirel, yerden kaldırılarak makamına götürüldü ve dinlenmeye alınmıştır. Bu olay yalnızca bireysel saldırı değil, siyasal kutuplaşmanın doğrudan göstergesidir. (Kaya Y. & Şahin H. 2018:529).

12 Ekim 1975 tarihinde yapılan ara seçimleri milletvekili ve cumhuriyet senatosu yenilemek amacıyla yapılmıştır. Bu seçim sonuçlarında AP ve CHP fazla oy oranına sahip olmuştur. (Fidan, 2023: 33). 12 Ekim seçimleri bu çerçevede incelendiğinde MSP oylarının düşmesi ile MC hükümeti arasında anlaşmazlıkların başlamasına sebep olmuştur. Bu durum iç politika da Milliyetçi Cephe hükümeti uyumunu bozmuştur. 12 Ekim ara seçimleri MC Hükümetinin içerisinde oluşan sağ kanadın en büyük partisinin AP olduğunu ortaya koymuştur. AP'nin baskın rolü hükümetin işleyişini etkilemiştir. (Uçar, 2014:229).

1976 yılı Milliyetçi Cephe'yi yalnızca politik olarak değil, kamuoyu algısı açısından baskı oluşmuştur. Başbakan Süleyman Demirel, ailesine yönelik yolsuzluk iddiaları nedeniyle zor bir dönem geçiriyordu. Mart 1976'da Kardeşi Yahya Kemal Demirel, hayali ihracat suçundan hüküm giyerek cezaevine gönderildi. Gündemde yankılanan bu durum Demirel'e bazı açıklamalar yapmanın önünü açmıştı. Nitekim Demirel yaptığı açıklamalarda akrabalarının faaliyetlerinin kendi siyasi sorumluluğunu etkilemeyeceğini yönünde ifade etmiştir. (Dursun, 2018:433). Demirel'in ailesi hakkındaki yolsuzluk iddiaları Milliyetçi Cephe hükümetini de zedelemiştir. Bu durum muhalefetin eleştiri odağı olmuşken dikkat çeken olay MC Hükümeti içerisindeki partilerin de bu duruma sessiz kalmasıydı. (Coşkun, 2017:290).

MC hükümeti, iç politikada çeşitli sorunlarla mücadele ederken, dış politikada da krizler artış göstermekteydi. Bu bağlamda en dikkat çeken olay Ermeni terör örgütü faaliyetleridir. 1975 yılında Viyana Büyükelçisi Daniş Tunagil'in Ermeni terör örgütü tarafından öldürülmesinin ardından kısa süre sonra Paris Büyükelçisi İsmail Erez de ASALA (Ermeni Ulusal Kurtuluş Ordusu) tarafından öldürülmüştür. Söz konusu örgüt Ermeni soykırımına dikkat çekmek amacıyla bu katliamları gerçekleştirmiştir. Ancak bununla kalmayıp 40 Türk diplomatın hayatına mal olacak terör olayları uluslararası ortamda da yankılanmıştır. (Dursun, 2018:432). Dış politika olaylarında dikkat çeken diğer unsur Türkiye ve ABD arasındaki gerginlik olmuştur. 1974 yılında yaşanan Kıbrıs Barış Harekâtı ile Amerikan Kongresi, Türkiye üzerine silah ambargosu uygulamıştır. Bu ambargo I. Milliyetçi Cephe döneminde yürürlüğe girmiş ve Türk dış politikasının buhranlı dönemini oluşturmuştur. ABD silah ambargosu I. Milliyetçi Cephe döneminde uygulanmaya başlamıştır. (Tiryaki, 2007:47). Türk-Amerikan ilişkilerinde bu olay dış politika da hükümetin batıya mesafeli bir politika izlemesine yol açmıştır. Silah ve savunma alanındaki bu kısıtlama Türkiye'yi yeni yönelimlere zorlamıştır. Bu durum özellikle hükümetin Ortadoğu ülkelerine yaklaşmasına sebep olmuştur. (Karataş, 2012:372).

Milliyetçi Cephe döneminde dış politikayı kuralayan diğer temel faktör Yunanistan ile yaşanan Ege sorunlarıydı. Kıbrıs Barış Harekâtı ile başlayan ve daha sonra artan Türk-Yunan anlaşmazlığı Ege sorunu ile daha karmaşık hale gelmiştir. (Kaya&Şahin 2018:530). Türkiye ve Yunanistan arasında birleştirici bir yapıya sahip olan Ege denizi iki devlet arasında sorunlara yol açmıştır. Yunanistan, her ne kadar Ege Denizi'ndeki tek sorun olarak kıta sahanlığının sınırlandırılmasını öne sürse de mesele yalnızca bununla sınırlı değildir. Bunun yanı sıra egemenliği uluslararası anlaşmalarla devredilmemiş ada, adacık ve kayalıklar, Ege Adaları'nın silahsızlandırılması, karasuların genişliği, hava sahası gibi konular, Türk-Yunan ilişkilerinde birbirine bağlı bir dizi sorunun merkezinde yer almaktadır. (Başeren, 2006:3). Bu süreçte Türkiye 25 Aralık 1976 tarihinde Katma Protokol'ün 60. maddesini yürürlüğe koyarak tek taraflı karar ile tüm yürürlükleri askıya aldı ve gümrük listelerinde indirim yapmama yönünde

politika gütmüştür. Ayrıca AET'den istenilen 1 Milyar dolarlık yardımın sadece 310 doları verilince Türkiye ile Avrupa arasındaki ilişkilerin gerginliği artmıştır. (Kaya Y. & Şahin H. 2018:530).

I. MİLLİYETÇİ CEPHE HÜKÜMETİNİN DAĞILMASI

Milliyetçi Cephe hükümeti kuruluş amacı sol karşıtı ve komünizm mücadelesi için başa geçede ülkedeki artan kutuplaşma daha da derinleşerek siyasi ortam gerilmiştir. Hükümetin benimsediği sert güvenlik politikaları siyasi atmosferi germiştir. 1977 yılında Başta CHP olmak üzere muhalefet partileri sivil toplum kuruluşları ile ortak hareket ederek etkisini geliştirmiştir. Toplumun geniş kesimlerinde hükümete karşı hoşnutsuzluk belirginleşmeye başlamış. Bu süreçte erken seçime gidilmiştir. (Dursun, 2018:434). 5 Haziran 1977 erken genel seçimleri Milliyetçi Cephe'yi oluşturan partiler, oy kaybına uğrarken CHP %41,4 oy oranıyla birinci parti olmuştur. (Kuş, 2018: 167). Bu sorunlar koalisyon içerisinde anlaşmazlıkların derinleşmesine ve hükümetin dağılmasına yol açmıştır. Türkiye yeni bir hükümet arayışı içerisinde olmuştur.

SONUÇ VE ÖNERİLER

1973 genel seçimleri ile siyasi partiler çoğunluk elde edemeyip iktidara tek başına gelememişlerdir. 1973 seçimlerinden sonra çoğunluk oy elde ettiği için hükümet kurma görevi Bülent Ecevit'e verilmiştir. Bunun üzerine CHP-MSP koalisyonu kurulmuştur. Hükümetin karşılaştığı dış politika sorunlarından biri Kıbrıs meselesiydi. Hükümet Kıbrıs'ta yaşayan Türklerin haklarının korunması ve Rumların zulümlerini sonlandırmak amacıyla bir uyarı niteliği taşıyan Kıbrıs Barış Harekâtı ile dikkat çekmiştir. Fakat bu gelişmeler Türkiye'nin ABD ve Yunanistan ile arasını açmıştır. Bunun yanı sıra İç politikada oluşan komünizm tehlikesi sağ partileri endişelendirmişti. Bu durum karşısında hükümetin düşürülmesi için çabalar başlamıştır. İlk somut faaliyet Celal Bayar'ın destekleriyle oluşturulmaya çalışılan Milliyetçi Cephe adında sağ koalisyon hükümeti kurma çabasıdır. İlk fikir Celal Bayar tarafından ortaya sunulsa da bunu gerçekleştiren Süleyman Demirel olmuştur. Milliyetçi Cephe hükümeti Süleyman Demirel öncülüğünde başarı ile kurulmuş ve 1975 yılında başa geçmiştir. 1970'li yılların siyasi kriz ortamında kurulan I. Milliyetçi Cephe hükümeti komünizm karşıtı bir koalisyon olarak Türkiye siyasal tarihinde dikkat çekmiştir. Makalenin ikinci başlığında MC hükümeti dönemi iç ve dış politikasına genel bir bakış konusu incelenmiştir. Burada yaşanan sorunların ortaya çıkış sebepleri dikkat çekmiştir. Nitekim hükümetin kurulma sebebi komünizm karşısında olmaktı fakat ülke genelinde kutuplaşma ortamının oluşmasına zemin hazırlanmıştır.

İçeride terör, öğrenci olayları ile mücadele eden hükümet dış politika da ise ABD ambargosu, Yunanistan ile Ege Sorunu gibi meseleleri çözümüne kavuşturma hedefindeydi. Süleyman Demirel liderliğinde şekillenen bu koalisyon iç ve dış politikada siyasi denge arayışı bakımından dönemin koşullarına yanıt verme çabasında olmuştur. Ancak hükümet dış politikada krizlere kalıcı çözüme ulaşamamıştır. Elde edilen bilgiler ışığında 1970'li yıllarda kurulan koalisyon hükümetleri arasında en uzun süre görevde kalanlardan biri olmuştur. Tüm bu koşullar rağmen I. Milliyetçi Cephe 1970'li yıllarda sürekli kesintiye uğrayan koalisyon hükümetleri arasında en uzun süre görevde kalan hükümet olmuştur. Türkiye'nin iç ve dış politikasında kalıcı etkiler bırakmıştır.

Dış politika alanındaki anlaşmazlıklar I. Milliyetçi Cephe'de olduğu gibi hükümetin yönetimini olumsuz etkilemektedir. Dış politika çözümlenirken koalisyon hükümetlerinin öncelikli hedefi milli çıkarlar doğrultusunda ortak strateji oluşturmak olmalıdır. Dış politikada kriz süreçleri önceden koordine edilmeli ve uzun vadeli planlar yapılmalıdır. Ayrıca ülke çıkarları doğrultusunda hareket edilerek muhalefet partisi de sürece dahil edilerek birlikte karar alınmalıdır. Bu yaklaşım dış politikada istikrarın sağlanmasına katkıda bulunacaktır. Gelecek çalışmalar için koalisyon hükümetlerinin derinlerine inerek toplum üzerindeki etkileri daha kapsamlı araştırılmalıdır. Demokratik yönetimde etkilerinin olumlu ve olumsuz yönleri de araştırılabilir. Sonuç olarak, koalisyon hükümetleri Türkiye'nin siyasal gerçekliğinin bir parçasıdır. Bu hükümetlerin istikrarlı ve verimli şekilde yönetimde olması tüm kesimlerin ortak hareket etmesini gerektirir.

KAYNAKÇA

Arcayürek C. (1985). Demokrasinin Sonbaharı 1977-1978, Bilgi Yayınevi, Ankara.

Başeren S. H. (2006). Ege Sorunları, TÜDAV yay. İstanbul.

Coşkun Y. (2017). I. Milliyetçi Cephe Hükümetinin İlk Üç Ayında Türk Siyasal Hayatı Ve Mecliste İktidar-Muhalefet İlişkisi, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 20 (38): 271-297.

Cura, Y. (1994). Koalisyon Hükümetleri: Türkiye Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, /Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

- Dursun S. (2018). “Türk Siyasal Hayatında Milliyetçi Cephe Hükümetleri (1975-1977)”, 21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum Dergisi, 7(20): 425-440.
- Er E. İ. (2023). Türk Siyasal Hayatında Koalisyon Hükümetleri Bağlamında 1975-1977 Dönemi Milliyetçi Cephe Hükümetlerinin Türk Siyasetine Etkisi, Yüksek Lisans Tezi, Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Karaman.
- Fidan S. (2023). Milliyetçi Cephe Hükümetleri Döneminde İç Ve Dış Politika (1975-1977), Yüksek Lisans Tezi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Genç Yılmaz A. (2015). I. Milliyetçi Cephe Hükümeti: Siyasal Şiddet ve Devlet, Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi, 3 (2): 221-246.
- Gezen B. (2020). Dönemin Tanıklarının Anılarında 12 Mart 1971 Muhtırası, Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- Gökçen S. (2020). İki Darbe Arası Türk Demokrasisi (1961-1980), Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, (67): 241-264.
- Ilıman A. (2014). Birinci ve İkinci Milliyetçi Cephe Hükümetleri, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Ilıman&Dönmez. (2015). 12 Mart 1971 Muhtırası Sonrasında Kurulan Koalisyonlara Örnek: Birinci ve İkinci Milliyetçi Cephe Hükümetleri, Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi (21): 164-198.
- Karataş, M. (2012). İki Askerî Darbe Arası Türk Dış Politikasının Tahlili (1960 – 1980), Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kaya Ş, & Şahin H. (2018). Türk Siyasal Yaşamında Milliyetçi Cephe Hükümetleri Dönemi, Tarihin Peşinde Dergisi, (19): 515-540.
- Köse S. (2010). Türk Demokrasi Hayatında 12 Mart 1971 Muhtırası, Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar.
- Kuş Y. (2018). Milliyetçilik ve Türkiye’de Milliyetçi Cephe Hükümetlerinin Kurulma Ve Dağılma Süreçleri, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Neziroğlu İ. & Yılmaz T. (2013). Hükümetler-Programları ve Genel Kurul Görüşmeleri, Türkiye Büyük Millet Meclisi Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Samadova V. (2019). Karizmatik Lider Çerçevesinde Süleyman Demirel, Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, /Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Tiryaki M. H. (2007). 1.Milliyetçi Cephe Hükümeti Dönemi Türk Dış Politikası 31 Mart 1975–21 Haziran 1977, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM). (1975). *Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi: 47. Birleşim, Birinci Oturum (6 Nisan 1975)*. Ankara: TBMM Yayınları.
- Uçar F. (2014). Türk Siyasetinde Cepheleşme Olgusuna Bir Örnek: Milliyetçi Cephe Hükümetleri, Doktora Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Yalansız N. (2002). Türk Siyasal Yaşamında Koalisyon Hükümetleri (1961-1980), Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi/Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İzmir.